УДК 342.9(477)

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Б.В. Щур
канд. юрид. наук, доцент
С.К. Поповчук
ЛьвДУВС

У статті визначена сутність правових режимів та досліджено особливості введення правового режиму воєнного і надзвичайного стану в Україні в аспекті забезпечення життєво важливих інтересів національної безпеки держави.
Ключові слова: *правові режими, адміністративні режими, надзвичайний стан, воєнний стан.*

В статье определена сущность правовых режимов и исследованы особенности введения правового режима военного и чрезвычайного состояния в Украине в аспекте обеспечения жизненно важных интересов национальной безопасности государства.
Ключевые слова: *правовые режимы, административные режимы, чрезвычайное состояние, военное состояние.*

In the article essence of the legal modes is certain and the features of introduction of the legal mode of the military and extraordinary consisting are explored of Ukraine in the aspect of providing vitally of important interests of national safety of the state.
Keywords: *legal modes, administrative modes, extraordinary state, military state.*

Постановка проблеми. Сучасна держава дедалі все частіше змушена здійснювати свою діяльність в екстремальних умовах, що вимагає внесення коректівів у методи діяльності традиційних державних інститутів і викликає до життя структури, максимально пристосовані до функціонування в цих умовах. Крім того, усе більш визначеними стають формування самостійного правового інституту "надзвичайні стани" і становлення функцій держави із запобігання і подолання аварій і катастроф.

Щоб уникнути втрат при надзвичайних ситуаціях, а також здійснити вихід із них з мінімальними збитками, використовується комплекс законів, які регулюють відносини в цих умовах. Україна, як і інші держави, прийняла законодавчі акти, які регулюють відносини при виникненні екстремальних ситуацій. Відповідно до Конституції, в Україні діє Закон "Про правовий режим надзвичайного стану", в якому відбитий зміст правового режиму надзвичайного стану, порядок його введення і припинення дії, особливості діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах надзвичайного стану, дотримання прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб і відповідальність за порушення вимог або невиконання вимог і заходів правового режиму надзвичайного стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід зазначити, що на сьогоднішній день практично не існує жодного концептуального дослідження щодо визначення, ознак та особливостей правового регулювання надзвичайних режимів. Окремі аспекти даної проблематики були визначені в працях вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема, М.М. Алексєєва, Б.А. Кистяковського, М.М. Коркунова, Н. Г. Александрова, Д.А. Керимова, М.І. Козюбри, В.К. Колпакова, В.В. Копєйчикова, Л.С. Мамута, О.І.Остапенко, П.М. Рабіновича, Ю.С. Шемшученка, В.М. Шаповала, М. П. Шендрика, В. М. Якушика та ін.

Постановка завдання. Проблематика дослідження правових режимів в теорії адміністративного права та практиці правоохоронною діяльністю була, та є важливою суспільною проблемою нашої держави. Але практичне вирішення даного питання потребує всебічного правового

аналізу та удосконалення. З приводу цього через недостатній рівень інформації і брак відповідної вітчизняної правової літератури ми спробуємо в даній статті проаналізувати проблемні питання, пов'язані із визначенням сутності та особливості правових режимів в Україні.

Виклад основних положень. У певні періоди розвитку людства виникають гострі соціальні, техногенні суперечності, суперечності між природою та суспільством. Це зумовлює етнічні й соціальні, політичні та воєнні конфлікти, стихійні лиха, великомасштабні промислові аварії тощо. Екстремальні ситуації загрожують життю й здоров'ю людей, створюють умови для знищення значних матеріальних і духовних цінностей. Все це може обумовити дестабілізацію та руйнування соціальної системи, а тому потребує негайного проведення неординарних заходів, у тому числі правових, організаційних, економічних, матеріально-технічних та ін.

Екстремальні (надзвичайні) ситуації становлять сукупність небезпечних для суспільства чинників, які створюють загрозу життєво важливим інтересам особи, суспільства, держави й потребують для свого врегулювання іншого нормативного впливу, іншої керуючої підсистеми, ніж ті, що діють у звичайних умовах.

В юридичній літературі питання про правовий режим пов'язується з характеристикою предмета й методу правового регулювання стосовно окремих галузей права. Так, один із дослідників практики галузевого правового режиму Д. М. Бахрах пише, що правовий режим є сукупністю правил, закріплених у юридичних нормах, які регулюють певну поведінку людей. Правовий режим забезпечений сукупністю юридико-організаційних засобів. Усе це дозволяє розмежовувати правові режими на загальні (універсальні) та похідні (вторинні). Звернемо увагу на той факт, що загальні режими зводяться, по суті, до галузевих режимів. Не заперечуючи значення розгляду правового режиму стосовно різних галузей права, можна помітити, що можливі й інші підходи до розмежування правових режимів. Щодо досліджуваної проблеми правові режими можуть бути поділені за характером стану об'єкта на звичайні режими і спеціальні режими. Хотілося б відзначити, що в юридичній літературі наводиться саме такий поділ, однак він здійснюється в рамках галузевого правового режиму. Тим часом багато спеціальних правових режимів виходять далеко за межі однієї галузі права і навіть міжгалузевого регулювання. Яскравим прикладом того є правовий режим надзвичайного стану, що навряд чи може бути обмежений навіть двома галузями – галузями конституційного й адміністративного права.

Правові режими, за допомогою яких відбувається така перебудова юридичного інструментарію, можна визначити як надзвичайні. Вони належать до адміністративно-правових режимів.

В Україні розходження між нормативно-правовим регулюванням у звичайних умовах і в екстремальних ситуаціях дає підстави для виділення правового режиму надзвичайного стану. Серед нормативно-правових основ для введення правового режиму надзвичайного стану в Україні існують такі конституційні нормативи, як ст. 64; п. 31 ст. 85; п. 19 ст. 92; п. п. 20, 21 ст. 106; п. 10 ст. 138 Конституції України [1]. Разом з тим правова регламентація цього режиму визначається Законами "Про правовий режим воєнного стану", "Про правовий режим надзвичайного стану", "Про зону надзвичайної екологічної ситуації". В Україні багато законів і підзаконних актів регулюють діяльність державних органів, передбачають специфіку їх функціонування в умовах екстремальних ситуацій.

Надзвичайні режими – це спеціальні правові режими життєдіяльності населення, здійснення господарської діяльності та функціонування органів влади на території, де виникла надзвичайна ситуація. Головним у їх змісті є те, що вони суттєво змінюють правовий статус суб'єктів цієї території, у деяких випадках – систему органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, встановлюють заходи, які застосовуються для врегулювання ситуації.

Законодавство України передбачає три основні різновиди надзвичайних режимів:

1) надзвичайний стан;

2) надзвичайна екологічна ситуація;

3) воєнний стан.

Мабуть, ця обставина і була підставою для законодавчого відокремлення в Україні цих правових режимів. Тим часом, наприклад, у Польщі всі відзначені режими належать до категорії режиму "надзвичайних станів", що закріплено в Конституції. Очевидно, це більшою мірою відповідає тенденціям правового регулювання, де, по суті, формується особливий правовий інститут "надзвичайні стани".

Правову основу введення надзвичайних режимів, крім норм Конституції України (статті 92, 106) [1], становлять Закони України "Про правовий режим надзвичайного стану" від 16 березня 2000 р. [2], "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 р. [3], "Про аварійно-рятувальні служби" від 14 грудня 1999 р. [4], "Про зону надзвичайної екологічної ситуації" від 13 липня 2000 р. [5], "Про правовий режим воєнного стану" від 6 квітня 2000 р. [6], а також закони, що регулюють діяльність окремих органів державного управління в умовах надзвичайного стану, наприклад, "Про міліцію", "Про Службу безпеки", Закон України та Указ Президента України про введення відповідного надзвичайного режиму в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України.

Надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях під час виникнення надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що зумовили чи можуть зумовити людські та матеріальні втрати, створюють загрозу життю й здоров'ю громадян, або під час спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства й передбачає надання відповідним органам влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до Закону України "Про правовий режим надзвичайного стану" [2] повноважень, необхідних для відвернення загрози й забезпечення безпеки та здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади й органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження в здійсненні конституційних прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Метою введення воєнного стану згідно зі ст. 2 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" є створення умов для здійснення органами державної влади, військовим командуванням, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями наданих їм повноважень у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, тобто фактори зовнішнього характеру [6].

Метою введення надзвичайного стану є усунення загрози та згідно зі ст. 2 Закону "Про правовий режим надзвичайного стану" якнайшвидша ліквідація особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру, нормалізація обстановки, відновлення правопорядку при спробах захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства для відновлення конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, створення умов для нормального функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших інститутів громадянського суспільства [2].

Таким чином, обставинами, при яких може вводитися надзвичайний стан згідно зі ст. 4 Закону, можуть бути:

1) виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій і т.ін.), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;

2) здійснення масових терористичних актів, що супроводжуються загибеллю людей чи руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення;

3) виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

4) виникнення масових безпорядків, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи;

5) спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства;

6) масовий перехід державного кордону з території суміжних держав;

7) необхідність відновлення конституційного правопорядку і діяльності органів державної влади [2].

В історії більшості держав кризи (війна, збройні конфлікти, масові безпорядки, стихійні лиха і т.п.) викликали необхідність тимчасового обмеження окремих прав і свобод громадян при тих чи інших надзвичайних обставинах. Законодавством більшості держав Європи в інтересах національної безпеки і оборони допускаються обмеження прав і свобод громадян у період надзвичайного або воєнного стану.

Виходячи з аналізу зарубіжного законодавства і класифікації, що наводиться в юридичній літературі, до таких режимів, зокрема, можна віднести [7, с. 63]:

1) надзвичайний стан (Алжир, Великобританія, Зімбабве, Індія, Ірландія, Канада, Португалія, США, ПАР);

2) воєнний стан (Болгарія, Великобританія, Індія, Нідерланди, Польща, Румунія, США);

3) облоговий стан (Аргентина, Бельгія, Бразилія, Угорщина, Венесуела, Греція, Іспанія, Малі, Португалія, Франція);

а також стани:

4) війни (Бельгія, Італія);

5) суспільної небезпеки (Італія);

6) напруженості (ФРН);

7) оборони (ФРН, Коста-Ріка, Фінляндія);

8) погрози (Іспанія);

9) готовності (Норвегія).

Міжнародна практика застосування надзвичайного і воєнного стану в різних країнах свідчить про те, що законодавство більшості зарубіжних держав розглядає ці режими як правові інститути, що регламентують надзвичайний режим здійснення державної влади в різних ситуаціях, коли нормальне функціонування суспільства і держави неможливо [7, с. 64].

Висновок. Таким чином, ми бачимо, що захист населення і територій від надзвичайних ситуацій набуває дедалі все більшого значення. Він стає не тільки важливою функцією сучасної держави, але й передбачає укладення угод на міжнародному і міждержавному рівнях, для того щоб забезпечити нову мету XXI ст. – глобальну безпеку. Сьогодні можливе тільки комплексне вирішення проблеми безпеки з використанням особливих програм управління, стійким розвитком сучасних цивілізацій. Спробу створення такої програми було розпочато 1992 року в Ріо-де-Жанейро на конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку. У прийнятому на цій конференції "Порядку денному на XXI століття" подано конкретний набір індикаторів, варіантів, ієрархій цілей забезпечення безпеки людини і навколишнього природного середовища. Фахівці з міжнародного права справедливо наполягають на тому, щоб законодавство окремих країн (зокрема, і законодавство України), спираючись на "Порядок денний на XXI століття", забезпечувало процеси інтеграції у сфері комплексної безпеки, впливало на зміну світогляду людей. Уже сьогодні зменшенню небезпеки стихійних лих сприяють міжнародні конвенції "Про біологічну розмаїтість", "Про заборону виробництва і накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) зброї і токсичної зброї та про їх знищення" і ряд інших.

У вирішенні питань про використання правового режиму надзвичайного стану не можуть не враховуватися сформовані уявлення про надзвичайну ситуацію. У багатьох державах прийнято такі визначення надзвичайної ситуації – це раптове нещастя, дія чи нещасливий випадок, що заподіює тяжкі наслідки (руйнування чи пошкодження матеріальних цінностей, загибель людей, забруднення навколишнього середовища), масштаби яких перевищують можливості місцевих сил і способів здійснення рятувальних робіт, надання медичної допомоги постраждалим, здійснення соціального захисту персоналу, населення і медичних об'єктів. Прийнято всі надзвичайні ситуації класифікувати на групи, що дозволяє більш чітко визначати напрями правового регулювання при формуванні

відповідних законодавчих актів і всієї системи підзаконного нормування, сприймати їх і цілеспрямовано діяти у зв'язку з виникненням кожної надзвичайної ситуації.

Література

1. *Конституція України: прийнята 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.*
2. *Закон України "Про правовий режим надзвичайного стану" від 16 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.*
3. *Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.*
4. *Закон України "Про аварійно-рятувальні служби" від 14 грудня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 4. – Ст. 25.*
5. *Закон України "Про зону надзвичайної екологічної ситуації" від 13 липня 2000 р. Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 42. – Ст. 348.*
6. *Закон України "Про правовий режим воєнного стану" від 6 квітня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 28. – Ст. 224.*
7. *Могил С.К. Правове регулювання діяльності державних органів України в надзвичайних ситуаціях // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. пр. – Одеса: Юрид. літ., 2001. – Вип. 11. – С. 63–66.*

УДК 631.338.43.02

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙ НА АГРАРНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

О.В. Романів
Львівський національний аграрний університет

Проведений аналіз впливу інвестицій на аграрний сектор економіки за даними Львівської області. Визначені шляхи їх залучення за рахунок можливих джерел фінансування.

Ключові слова: *інвестиції, інвестування аграрного сектору, механізм залучення інвестицій, джерела фінансування.*

Проведен анализ влияния инвестиций на аграрный сектор экономики по данным Львовской области. Определены пути их привлечения за счет возможных источников финансирования.

Ключевые слова: *инвестиции, инвестирования аграрного сектора, механизм привлечения инвестиций, источника финансирования.*

Analisis of investments on the agrarian sector of economy has been made on data of the Lviv area. Certain ways of their bringing in are determined due to possible sourcings of financing.

Key words: *investment, investing agrarian a sector, mechanism of bringing in of investments, sourcing.*

Вступ. Ситуація в економіці, що склалася в Україні сьогодні, потребує негайного реанімаційного втручання: спочатку заходів боротьби з кризою, а потім вже і переходу до ринкових форм господарювання.

Досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку неможливе без ефективної структурно-інвестиційної політики перебудови економіки з метою створення сприятливого інвестиційного клімату, який в Україні формують ряд чинників: з одного боку, вигідне